

شیعر و پەخشانی "هێمن" ئەوەندەى هه‌وراز و نشیوی تێدایه و هیند پر له پیتچوپه‌نا و زه‌نگینه و به‌ به‌راورد له‌ گه‌ڵ ده‌قه‌کانی هاوکاتی خۆی که نووسه‌ر و هاو‌جیله‌کانی ده‌یانئافراندا؛ خاوه‌ن ره‌گه‌زی نوێیه، که ده‌رفه‌تێکی هه‌راو ده‌خوایێ لایه‌نه‌ جو‌داکانی ئەو بو‌ارانه‌ بخرێنه‌ به‌ریاس، به‌لام ته‌گه‌ر به‌وێ به‌ شیوه‌یه‌کی راگه‌زهری تاییه‌مه‌ندییه‌کانی پەخشانی هێمن ده‌ستنیشان بکه‌م؛ ده‌توانم بلێم پەخشانی هێمن خاوه‌ن زمانیکێ ساکار و پیکهاته‌یه‌کی پته‌وه و کری زمانه‌که‌ی له‌ زار‌وه و ده‌سته‌واژه‌ فه‌ننیه‌کانه‌وه‌ دووره، ئەو فه‌ننی بوون و کره‌ ناکوردی و نار‌ه‌سه‌نه، تاییه‌مه‌ندییه‌که‌ له‌ ده‌قی هه‌ندیک له‌ نووسه‌رانی به‌ر له‌و به‌رچاو ده‌که‌وێ.

مه‌به‌ست له‌ فه‌ننی بوونی ده‌ق لی‌ره‌دا؛ کۆی ئەو دیارده‌ زه‌ق و نامۆیانه‌یه به‌ مه‌به‌ستی قورسکردنی زمانیک به‌ شیوه‌یه‌کی ناپیتویست له‌ ده‌قدا ده‌رده‌که‌ون. بۆ وینه‌ کۆمه‌له‌ ده‌قیک هه‌ن که زاخاو دراو‌ن به‌ ئەو ئیدیۆم و زاراوانه‌ی نیش‌شانده‌ری خوێنده‌واری ئایینی و ناگاداربوونی خاوه‌ن ده‌قه به‌ سه‌ر زمانه‌کانی عه‌ره‌بی و فارسی و... تاد، به‌ تاییه‌ت ئەو خه‌سه‌ر، یان تاییه‌مه‌ندییه، له‌ ده‌قی خوێنده‌وارانی قوتابخانه‌ نه‌ریتییه‌کانی کوردستان و حو‌جره‌کاندا زیاتر خۆ ده‌نوێنێ، ئەوانه‌ش ئەو که‌سانه‌ن که خوێندنه‌وه و خوێنده‌وارییان ره‌نگ و بۆی فه‌قییه‌تی پێوه‌دیاره و له‌ ده‌قه کوردی، به‌ تاییه‌ت ده‌قه فارسییه‌کانیاندا به‌ جوانی به‌رچاو ده‌که‌ون. ده‌قی دارمال له‌ زاراوه‌گه‌لی حو‌جره‌یی و فیقه‌ی و میرزایانه، که‌چی هێمن له‌ ئۆتۆبیوگرافی خۆی له‌ ژێر ناوی "له‌ کۆپوه‌ بۆ کۆی" دا ئەوه‌یه‌ری توانایی پەخش‌اننوسی نووسه‌رانی ئەو نه‌وه‌یه‌ ده‌خاته به‌ر چاوی

مروّف له ناوه‌ندی شیعرى (هێمن) دا

یونس ره‌زایی
(بوکان)

هیتمن

خوینهری کورد، بی پیچیاوی و گرتوگۆل و به زمانی خه لکی ره شوکی و ئاسایی چینی خواروو و جار جار چینی مامناوهندی کۆمه لگا ده دوی.

ساکاری له ده برین و هه لبهت لی سوپژ له به شانوشه و کت بوونی زمانیک؛ به واتای نه بوونی به برپرسایه تی به نیهت زمان، یان لاوازی و دهست تهنگی زمان نییه. نهو ده برینه ساکاره، به پهنه و مهسهل و مه ته ل و کینایه و خوازه و خوازه ی ئاسایی کراو له زمانی ره شوکی و... زۆر دیارده ی زمانی دیکه خه ملاو و رازاوه ته وه، که نه ده بیسهت و جوانیی نهو زمانه ی بردو وه ته سه ری، بزیه هه ر له و کاته وه به هۆی نهو تاییه ته ندییانه وه، جارێکی دیکه چوو ته وه نیو خه لک و خوینده واری کورد و خوینراوه ته وه و به گوته ی زۆر کهس وهک ده ستپییکی پرۆژه یه کی جیددی بو دامه زرانندی زمانی ستانداردی کوردی باسی کراوه.

هه لبهت هیتمن له جیلی خویدا نهو زیره کییه شی بووه که زمان له واری دهقی کهسانی وهک "شکسپیر" و "مۆپاسان" و "مارک توین" دا تاقی کاته وه و نمونه ی دهقی نهو نووسه رانه ی پی وه ریگپرتیه سه ر زمانی کوردی.

له و کۆمه له دهقه شدا، به رای من زیاتر له وهی که لایه نی نه ده بی خودی دهقه کان بایه خیابان هه بی- که زۆریه یان خاوه ن نهو بایه خه هه ن- لایه نی زمانیی نووسینی هیتمن و جوۆری نه زمونی زمانی گپرا نه وهی له و بواره دا بو نووسه رانه ی ئیستای چیرۆکی کوردی خاوه ن بایه خه و هه لبهت که متریش ره چاو ده کری، به داخه وه هه ر نه وه شه به شیکی زۆر له دهقی نووسه رانه ی ئیستا لایه نی زمانییان لاوازه. - هه لبهت نهو لاوازییه ته نیا سه رنج نه دان به دهقی هیتمن هۆکاری نییه؛ به لکو پشت گوئی خرا نی دهقی نهو به نمونه و دهقی هه موو نهو نووسه ره پیتشه نگانه ی که زمانی کوردییان له بواره جودا کانه تاقی کردو وه ته وه، چ له باری وشه وه و چ له باری پرسته سازییه وه، به گشتی هۆکاری نهو دوخه ن.

له لایه کی دیکه وه، پیداکری هیتمن له سه ر به برپرسیایه تی زمانی و نووسین به زمانی ره سه ن و تا راده یه ک له هیله گ دراو و بژار کراو له لی شاوی ده برین و دهسته واژه و... ی غه یه کوردییه کان، بووه ته هۆی نه وه ی هیتمن، ته نانهت له خوینده وه نه ده بییه کانی شیدا،

که په رژاوه ته سه ر دهقی شیعی و خوینده وه ی چیرۆک و ره خه ی کۆمه لایه تی و سیاسی، دیسان هه مان زمان و که سایه تی زمانی بپارتیزی و جارێکی دیکه زمان نه با ته وه دوخی پیشووی که خو ی به دهست توانایی زمانه بیانی و ناوچه بییه کانه وه- دابوو. بو باسی نهو با به ته ده کری نهو ره خانه ی هیتمن له سه ر شیعی حاجی قادری کو بی و... که له رۆژنامه کانی نهو کاتی باشووری کوردستاندا بلاو کراوه ته وه، له گه ل نهو وتارانه ی هه ر له و رۆژنامه نه و بو نهو با به تانه ته رخا ن کراون به راورد بکری ن.

له بواری شیعردا کاری هیتمن جیددیتر و سه رکیتره و پیوسته چهنه چاخ جودا بو شیعی هیتمن ده ستنیشان بکری. هه لبهت من پیتستر له چهنه و تاردا شیعی و په خشان ی م. هیتمن- م خویندو وه ته وه، به لام له و یادداشته دا ئاو ریک له چهنه دیارده له شیعی (هیتمن) دا ده ده مه وه.

به پیتی نه وه ی هیتمن له ریزی نهو شاعیرانه دیته نه ژمار که له سنوره کانی کاتی نیوان داهیزرانی نه ریت و خو یابوونی مو دپرنیته له کوردستانی ئیراندا سه ری هه لدا، له کۆمه لگایه کدا که له باری چینه یه تییه وه هه م ریشه ی له نه ریته کان دابوو و هه م په لوپۆی هاویشته بووه هه ریمی نو یخوازی، له پیوه ندییه کۆمه لایه تییه کانه دا شه ی بلاوینی نو یبوونه وه له که شی گشتی رۆشن بیری دا

هه‌لی کردبوو. له بارودۆخچیکی وادا، سروشتیییه دهقی (هیمن)ی شاعیر و نووسەر کاریگه‌ری کۆنی به‌سه‌ره‌وه مابێ و شوینی له دهقی نوێش وه‌رگرتی، که‌واته ده‌کری هه‌م به‌ پیتی ده‌قه‌کانی به‌ر له‌ خۆی و هه‌م ده‌قه‌کانی سه‌رده‌می خۆی، که‌ش و فه‌زا و زمانی شیعری هه‌یمن بخه‌ریته به‌ر باس و لی وه‌ردبوونه‌وه. له‌ لایه‌کی دیکه‌شه‌وه ده‌کری به‌ لادانی په‌رده له‌سه‌ر هه‌ریمی واتایی به‌ره‌مه‌کانی شاعیرانی ئه‌و نه‌سله و به‌ تایبه‌ت هه‌یمن و مه‌لا مارف ... مه‌زنده‌ی ئه‌وه بکه‌ین له‌ باری ئه‌ندیشه‌یییه‌وه شاعیرانی ئه‌و سه‌رده‌مه سه‌باره‌ت به‌ شیعریچ بیه‌ر و پیناسه‌یه‌کیان بووه و به‌ پیتی چ روانگه‌یه‌ک شیعریان هۆنیوه‌ته‌وه، یان به‌ واتایه‌کی دیکه‌ گوتاری زāl له‌و سه‌رده‌مه‌دا چ بووه؟

به‌ پیتی ئیمکانی ده‌ست راگه‌یشتن، یان رانه‌گه‌یشتنی نووسه‌ر و شاعیری کورد به‌ ده‌قه سه‌رکه‌وتوو‌ه‌کانی بیانی له‌و سه‌رده‌مه‌دا، ده‌کری وه‌لامی ئه‌و په‌خنه و په‌رسیاره‌ش بدریته‌وه که‌ چۆن بوو ئه‌و کات، واته‌ ده‌یه‌ی ۲۰ی هه‌تاوی، ئه‌و پۆله‌ شاعیر و نووسه‌ره وه‌ک شاعیر و نووسه‌رانی ئه‌وروپا روویان له‌ قوتابخانه‌ نوێیه‌کانی نووسین و بیه‌رکرنه‌وه نه‌کردوو. وه‌لامی ئه‌و په‌رسیاره به‌ ته‌له‌کردنیکی میژووییه‌وه له‌ نووسینی دیکه‌دا دراوه‌ته‌وه، به‌لام ئه‌وه‌ی لیته‌دا پتویسته‌ بگوتری ئه‌وه‌یه که‌ ده‌کری، ته‌نانه‌ت پتویسته‌ ئه‌و په‌رسیار و په‌خنه‌یه بخه‌ریته به‌رباس و بو‌روون بوونه‌وه‌ی زۆر لایه‌نی تاریک وه‌لام بدریته‌وه.

ئه‌وه‌ی لیته‌دا ته‌نیا وه‌ک یه‌کتیک له‌ هۆکاره‌کان ده‌توانین ئاماژه‌یه‌کی خه‌یرای پێ بکه‌ین ئه‌وه‌یه که‌ نه‌سلی پێش هه‌یمن گرێدراوی گوتاری نه‌ریتی شیعری کوردی بوون. ئه‌و تاقمه‌ زۆریه‌یان له‌ چینی مه‌لا و خوتنده‌وارانی حوجره و بنکه‌ی زانسته‌ ئایینییه‌کان بوون. به‌شیکیشیان له‌ چینی ده‌سترۆیشتوو و خان و به‌گ و مولکدارانی کورد بوون؛ ده‌سته‌ی سێیه‌میش له‌ ده‌لاقه‌ی ته‌کیه و خانه‌قاکانی کوردستانه‌وه له‌ دنیا و ئه‌ده‌بیاتیان روانیوه و له‌ مه‌کته‌بی شیخه‌کاندا گه‌وره‌ بووبوون. راستییه‌که‌ی شیعری نه‌ریتی کوردی وه‌ک شیعری نه‌ریتی ئێرانی، زیاتر له‌ نێو چهند لایه‌نی تایبه‌تدا به‌وه‌ی بووه و دیاره‌ دواتر و هه‌ر هاوکات له‌گه‌ڵ خۆشیان هه‌ندیک له‌ خه‌لکی ئاساییش هۆگر و خوتنه‌ری بوون، به‌لام چون ئه‌و سێ

تاقمه‌ پتر ئیمکانی ئاماده‌ بوون له‌ ناوه‌نده‌ فیه‌رکارییه نه‌ریتییه‌کانیان بووه؛ دیاره‌ زۆریه‌ی ده‌قه‌کانیش دواتر هه‌ر له‌ لایه‌ن نووسه‌ران و ئافه‌رینه‌رانی سه‌ر به‌و سێ چینه‌ خراونه‌ته سه‌ر خه‌رمانی ئه‌ده‌بی کوردی، به‌لام ئه‌وانه‌ش له‌ ئاکامدا به‌ هه‌ندیک جوداوازی له‌ بزچوون و روانگه‌ی فیکری و مه‌زه‌به‌ی، ته‌نانه‌ت کۆمه‌لایه‌تییه‌وه، ئاراسته‌ی واتایی و زمانی شیعره‌کانیان گرێدراوی سیستمییک بووه، چون سه‌رچاوه‌ زانستییه‌کان جگه‌ له‌ هه‌ندیک ده‌قی ئه‌ده‌بی وه‌ک بوستان و گولستان و شیعری کلاسیکی عه‌ره‌بی و فارسی و... سه‌رچاوه‌ی ئایینی هاوشیوه و ئه‌و ده‌قانه‌ش که‌ باسی رێزمانی عه‌ره‌بی و... بوون. له‌ که‌شیک وادا، شاعیره‌کان زۆریه‌یان، یان هه‌ر به‌ مه‌داریکی هاوبه‌شدا ده‌گه‌ران، یان لانی که‌م ئه‌و مه‌دارانه‌ی هه‌سه‌ره‌ی ده‌قی ئه‌وانی پێدا ده‌خولاوه‌ زۆر لیک دوور نه‌بوون. "خانی" و "مه‌لای جزیری" و "نالی" و "مه‌حوی" و "بیسارانی" و "حه‌ریق" و "وه‌فایی" و تا ده‌گاته "ئه‌ده‌ب" که‌م و زۆر سیستمی زمانیان لیک نزیک و سیستمی مانایی و ئاراسته‌ی فیکریشیان ئه‌گه‌ر هاوشیوه‌ش نه‌بێ زۆر لیک دوور نین، واته‌ ئه‌گه‌ر که‌سیکی وه‌ک خانی خه‌ریکی په‌روه‌رده‌کردنی بیه‌ریکی شوناسخواری جودا له‌وانی دیکه‌یه، له‌ لایه‌کی دیکه‌وه جۆری دنیا‌یی ئایینی ئه‌و له‌گه‌ڵ ئه‌وانی دیکه‌ زۆر نزیکه، جا سه‌یر له‌وه‌دایه‌ زۆریه‌ی ئه‌و ناوانه‌ی باسیان کرا، یان خان و مه‌لا بوون، یان فه‌قی و شیخ زاده و دۆزینی هۆکاره‌کانی ئه‌و بابه‌ته‌ش خۆی خوتنده‌وه‌ی جودا هه‌لده‌گرێ. ئه‌گه‌ر ئه‌و ناوانه‌مان له‌ بیه‌ر بێ و که‌سانی دواتر هاتوو وه‌ک "سه‌یفولقوزات" و "مه‌لا مارف" و... زۆری دیکه‌شی پێوه‌ زیاد که‌ین بو‌مان ده‌رده‌که‌وی زیاتریان هه‌ر له‌و سێ چینه‌ن.

له‌ کاتیکی وادا هه‌نگاو هه‌لپه‌نانه‌وه بو‌رێگایه‌کی دیکه‌ له‌ بواری شیعری کوردیدا، بو‌تیرییه‌کی زۆری ده‌ویست.

به‌ر له‌ هه‌یمن که‌سانی وه‌ک سه‌یف و مه‌لا مارف تا راده‌یه‌ک رچه‌یان له‌ زمان و واتا په‌روه‌ریدا شکاندبوو و له‌ باری گوتارسازییه‌وه دابرا‌نیکیان له‌گه‌ڵ نه‌وه‌ی پێش خۆیان به‌دی هه‌تانبوو، ئه‌وان هه‌ولیان دا‌بوو به‌ تپه‌رین له‌ زه‌ینییه‌تی نه‌ریتی میراتدارانی به‌ر له‌ خۆیان و بو‌ینه که‌سیکی وه‌ک وه‌فایی؛ که‌ یه‌کتیک له‌ پوخساره‌ به‌

توانسته‌کان بووه، له گه‌ران له سه‌ر سنووره‌کانی نه‌وین و عیرفان و سوڤیگه‌رییه‌وه، پتی بنینه‌ریگای پر له وردکه به‌رد و که‌ندوله‌ندی کۆمه‌لگا و دنیای واقعی. لێره‌دا نه‌وه وه‌بیر خویته‌ر دینمه‌وه که مه‌به‌ست نه‌ده‌بییه‌تی ده‌قی نه‌و دوو تاقمه‌ نییه، به‌لکو جوۆری نیگای شاعیر و دووری، یان نزیکتی نه‌وان له بابه‌ته‌ کۆمه‌لایه‌تی و سیاسیه‌کان مه‌به‌سته. شیعری به‌ر له‌وان شیعری هه‌لپه و ویست و چه‌ز و ئاواتی دواندی دلدار و فیراق و هه‌ول بۆ ویسالت و... به‌گشتی سووتان و توانه‌وه‌ی عاشقانه و عارفانه، یان لانی که‌م سوڤییا‌نه بوو. شیعری مه‌لا مارق و سه‌یف شیعری ژان و برک و ناکامیی مرۆڤی راستی- و به‌ نمونه‌ مرۆڤی کوردی سه‌ده‌ی نوۆده و سه‌ره‌تای سه‌ده‌ی بیست بوو-، شیعری نه‌وان ره‌خنه‌ له‌ ئاکار و غه‌دداری مه‌عشووق و فه‌له‌ک و دنیا و چه‌رخ‌ی به‌د مه‌داره و شیعری نه‌وانه ره‌خنه له‌ پیکهاته‌ کۆمه‌لایه‌تی و سیاسیه‌کان و سیستمی ده‌سته‌لاته و هاندانی کۆمه‌لگا بۆ وریا بوونه‌وه و به‌گشتی شیعری‌که ده‌سته و ئیخه له‌گه‌ل راستیه‌ به‌ره‌سه‌ت و به‌رچاوه‌کانی کۆمه‌لگا و سیاسه‌ت و... هیمن میراتگری نه‌و سونه‌ته شیعریه‌یه، نه‌گه‌رچی له سه‌ره‌تای کاری شاعیرانه‌یدا کاریگه‌ری به‌ره‌ی یه‌که‌میشی به سه‌ره‌وه‌یه، به‌لام یه‌که‌م ده‌قه جیددییه‌کانی خۆی له ده‌یه‌ی ۲۰ و ۳۰ه‌ تاویدا، واته زیاتر له‌ چه‌فتا سال به‌ر له ئیستا، بۆ بابه‌تی کۆمه‌لگا و سیاسه‌ت ته‌رخان کردووه، نه‌و بابه‌تانه‌ی که‌لکه‌له‌ی مرۆڤی دنیای مۆدێرن بوون.

له‌ قاودانی گه‌نده‌لی ده‌سته‌لات، جوۆری پیتوه‌ندییه کۆمه‌لایه‌تییه‌کان، روانینی مرۆڤ بۆ ژن، بوونی ژنان له کۆمه‌لگا و دۆخیکتی جوودا‌وازا و واتاکانی به‌راهه‌ری و ئازادی و یه‌کسانی کۆمه‌لایه‌تی و... زۆر نمونه‌ی وا له شیعری (هیمن) دا هه‌ن که بوونه‌ته مۆتیقی شیعره‌کانی هه‌لبه‌ت بوونه‌ته سه‌رچه‌شنی بیری شاعیران و نووسه‌رانی دوای خۆشی. له سه‌له‌کانی دواتر، واته ده‌یه‌ی ۷۰ی زایینی به‌ دوو، به‌ تابه‌ت له کۆمه‌له‌ شیعری "نالیه‌ی جوودایی" دا، جوودا له‌و بواره، هیمن به‌ نه‌زموون کردنی فۆرم و قالبی جوورا‌وجۆر به‌ گوته‌ی خۆی "ئاسۆی شیعری فراوانتر کردووه‌ته‌وه"، بێ گومان مه‌به‌ستی ئاسۆی شیعری خۆی و هاونه‌سه‌له‌کانی خۆیه‌تی، ده‌نا ئیتر له‌و سه‌رده‌مه‌دا، شاعیرانی نوێخو‌زای دیکه و به‌ نه‌زموونی

ده‌وله‌مه‌نده‌وه هاتبوونه کایه.

شیعری هیمن له به‌ره‌مه سه‌ره‌تاییه‌کانیدا، نه‌زموونی به‌رچاو و زۆر جار ده‌رپری رواله‌ته‌کانی ژبان و بیری مودێرن بوون و لایه‌نی رۆشنه‌گری له‌واندا به‌رچاو و دیاره و له نه‌زموونه‌کانی دواتری، به‌ تابه‌ت له "نالیه‌ی جوودایی" دا، شیعره‌کان خاوه‌ن قوولایی و تیمیکتی فه‌لسه‌فین که نیشانده‌ری نه‌زموونه ده‌روونی و بیره فه‌لسه‌فیه‌کانی شاعیر بۆ ژبان و مرۆڤ و بوون به‌ گشتین. هه‌ر دوو شیعری به‌رز و که‌م وینه‌ی "نالیه‌ی جوودایی" و "تیواره‌ی پاییز" هه‌لگری نه‌و قوولبوونه‌وه فیکری و نیگا تابه‌ته‌ن بۆ مرۆڤ و بوون به‌ گشتی و مرۆڤی کورد و بوونی سیاسی و کۆمه‌لایه‌تی نه‌و به‌ تابه‌تی.

نه‌و کۆمه‌له‌ ده‌قه‌ن که ره‌وایی به‌و نه‌گه‌ره ده‌ده‌ن مرۆڤ له شیعری (هیمن) دا بیته‌ ناوه‌ندی باس، شیعری هیمن له‌و ده‌قانه‌دا شیعری واتاکانی ئینسانیه‌ و له‌ نیو هاوچاخه‌کانیدا زیاتر له هه‌موویانی بۆ ئازادی مرۆڤ، ئازادی ژن، دژایه‌تی سیستمه هه‌مه‌گیره‌کان، ده‌رفه‌ت بۆ ره‌وايه‌ته که‌مینه‌کان و... شیعری نووسیوه، نه‌وانه‌ش به‌شیکیان بۆیه‌ گرینگن چون راست له‌و سه‌رده‌مه‌دا؛ واته گه‌رمه‌ی توندئاژۆیی بزاف و ئایدیۆلۆژییه سیاسیه‌کان، که لایه‌نی راست-ی نه‌و بزاقانه‌ شانی دا‌بووه به‌ر حاشاکردن له شوناسه‌کانی تر، هیمن دژایه‌تی نه‌و بیره‌ی کردووه و له‌وه‌په‌ری ئازایی و ئازادی‌خوازیدا ده‌لی "ناره‌زوومه هه‌رچی ئینسانه به‌ ئازادی بژی" یان ده‌نووسی "شیوه‌نی من شیوه‌نی ئینسانیه" نه‌وانه و زۆر نمونه‌ی دیکه‌ش له شیعری (هیمن) دا، نیشانده‌ری روحی شاعیریکن به‌ قوولتی پروای به‌ پیکه‌وه ژبان و هیتنایه‌تی و تۆلیرانس (Tolerance) هه‌یه.